

IGROKAZ U RAZREDNOJ NASTAVI

Jadranka Nemeth-Jajić
Filozofski fakultet
Split

Dijana Dvornik
OŠ Spinut
Split

SAŽETAK: U razrednoj nastavi igrokaz je najzastupljeniji vid dramskoga odgoja. Zbog dijaloškoga karaktera vrlo je prikladan za poticanje učeničkoga govornoga izražavanja i stvaralaštva. Iako se dramski odgoj prvenstveno ostvaruje u nastavi hrvatskoga jezika, mogućnosti za dijaloške i monološke igre i dramske improvizacije pružaju se i u nastavi drugih predmeta.

Ključne riječi: igrokaz, poticanje učeničkoga govornoga izražavanja, poticanje učeničkih stvaralačkih mogućnosti.

U razrednoj je nastavi igrokaz ili dječja drama (igrokaz – kazivanje igrom),¹ primjereno dobi učenika, najzastupljeniji vid dramskoga odgoja. Naziv dramski odgoj, kako obrazlaže Ines Škuflić-Horvat, obuhvatniji je od naziva scenski odgoj: „Kad se govori o scenskom, sceni i sceničnosti, najčešće se misli tek na medij u kojemu se dramski izraz ostvaruje, odnosno na medij koji podrazumijeva živu nazočnost izvođača pred gledateljima”.² Taj je naziv, kad je riječ o odgojno-obrazovnome sustavu, ujedno i prikladniji jer: „Svrha dramskog odgoja nije uvježbavanje glumaca ni produkcijska igra za gledatelje, svrha mu je emocionalno oslobađanje i omogućivanje kontroliranoga emocionalnog izraza.”³ Igrokaz

¹ Usp. Zvonimir Diklić, Dubravka Težak i Ivo Zalar: *Primjeri iz dječje književnosti*, DiVič, Zagreb, 1996., str. 325.

² Ines Škuflić-Horvat: „Scensko stvaralaštvo učenika osnovnoškolske dobi”, *Hrvatski*, 2004., br. 1-2, str. 84.

³ Isto, str. 86.

je jednostavna dramska igra,⁴ a dramska je igra „stvaralačka aktivnost za koju i u kojoj igrači sami pronalaze i određuju sadržaj i u stvaralačkom procesu tragaju za adekvatnim izrazom.”⁵ Dramska igra može postati scenskom igrom (igrom na sceni, pozornici, izvedbom) ako „igrač, glumac stvara (igra, glumi) na temelju gotovog predloška”.⁶ Prema tome i igrokaz se može, ali ne mora ostvariti kao scenska igra. Razgovorne igre, usmene dramatizacije, dramske improvizacije zapravo su kratki igrokazi koje učenici, pruži li im se za to prigoda, rado stvaraju i u kojima rado sudjeluju.⁷

Sadržaji dramskoga odgoja po naravi predmeta vezuju se uz hrvatski jezik. Upravo u tom predmetu učenici uče što je igrokaz, upoznaju se s igrokazima za djecu, uočavaju i prepoznaju njegova obilježja. Istaknuto je da nema „vrste dječje književnosti koja je toliko inherentna dječjoj prirodi kao što su igrokazi”,⁸ jer se oni zasnivaju na djeci omiljenoj simboličkoj igri ili igri uloga: „Bujna dječja fantazija neprestano stvara 'male drame'. Djeca se igraju poštara i dimnjačara, liječnika i bolesnika, mame i tate, mačke i psa, konduktera i putnika, avijatičara i aviona. Samoinicijativno se pokušavaju identificirati s bićima i stvarima koje su upoznali. (...) Organiziraju svoju dramsku igru, uživljavajući se u najrazličitije uloge, i na taj način izivljavaju svoje djetinjstvo i određuju svoj odnos prema sredini u kojoj se kreću.”⁹ U takvim se spontano nastalim dječjim igrama govor prirodno razvija. Odatle i mogućnost da umjetnički oblikovane dijaloške situacije kojima se ostvaruje igrokaz za djecu, ona prihvaćaju kao poziv na igru, što tu književnu vrstu čini vrlo prikladnom za poticanje govornoga izražavanja učenika i njihovih stvaralačkih mogućnosti. Valja istaknuti i to da se stvaralaštvo za djecu i dječje stvaralaštvo u nastavi trebaju prožimati i dopunjavati: „(...) pravim etetskim vrijednostima” naime „izazivamo i doživljaj i spoznaju, a oni mogu biti u funkciji motivacije za vlastito stvaranje – vlastito je pak stvaranje jedno-

⁴ *Rječnik hrvatskoga jezika*, ur. Jure Šonje, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža” i Školska knjiga, Zagreb, 2000.

⁵ Ivanka Kunić: *Kultura dječjeg govornog i scenskog stvaralaštva*, Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 161.

⁶ Isto, str. 161.

⁷ Igrokaz obuhvaća raznolike dramske vrste kao što su primjerice dramske narodne i umjetničke lutkarske igre, jednočinke, veća dramska djela, dramatizacije, monolozi i scenski prikazi (usp. Joža Skok: *Zbornik igrokaza*, Školska knjiga, Zagreb, 1980., str. 475).

⁸ Zvonimir Diklić, Dubravka Težak i Ivo Zalar: *Primjeri iz dječje književnosti*, DiVič, Zagreb, 1996., str. 325.

⁹ Isto, str. 325.

stavniji i logičniji put da bi se razumjelo, spoznalo, doživjelo umjetničko djelo”,¹⁰ posebice kad je riječ o učenicima mlađe školske dobi. No isto je tako bitno da „stvaralaštvo za djecu (...)” (i dječje stvaralaštvo, naša napomena) „bude dio dječje svakodnevice, a ne izuzetan, jedinstven, ali krajnje sporadičan doživljaj u životu djeteta. Dijete će pokretom, riječi, mimikom, tonom, bojom... biti provocirano, izazvano, ali ne da bi oponašalo, preslikavalo viđeno, doživljeno, da bi ostalo na razini imitacije, već da na doživljeno i viđeno u novim situacijama reagira u skladu sa svojim mogućnostima izražavanja i stvaranja.”¹¹

Stvaranju povoljnih uvjeta za razvoj dječjega dramskog izraza po-najprije pridonosi učitelj. Njegov je zadatak, kako ističe Ines Škuflić-Horvat, „da motivira za dramsku igru, stvori ozračje opuštenosti, slobode, da usmjerava i potiče razvoj stvaralačkih mogućnosti djeteta.”¹² Nadalje, pristupi li učitelj dramskim tehnikama kao „metodi rada koja služi kompleksnijem obrađivanju gradiva”,¹³ tada širom otvara prostor za primjenu igrokaza ne samo u nastavi hrvatskoga jezika nego i u nastavi drugih predmeta, to jest dramski izraz postaje dijelom učenikove svakodnevice. Kad je riječ o razrednoj nastavi, tada činjenica da jedan učitelj izvodi glavninu predmeta, pogoduje toj mogućnosti. Otegotne su pak okolnosti nepostojanje odgovarajuće sustavne dramske izobrazbe budućih učitelja praktičara na što je već upozoreno, a taj je problem izražen i danas.¹⁴

U nastavku izlaganja prikazat ćemo prvo zastupljenost igrokaza i elemenata igrokaza kao dijela dramskoga odgoja u programskim sadržajima od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole, te uputiti na mogućnosti njegove primjene u poticanju učeničkoga govornoga izražavanja i stvaralaštva u razrednoj nastavi.

¹⁰ Mira Kermek-Sredanović: *Književno-scenski odgoj i obrazovanje mladih*, Školska knjiga, Zagreb, 1991., str. 10.

¹¹ Isto, str. 9-10.

¹² Ines Škuflić-Horvat: „Scensko stvaralaštvo učenika osnovnoškolske dobi”, *Hrvatski*, 2004., br. 1-2, str. 97.

¹³ Isto, str. 95.

¹⁴ Usp. Mira Kermek-Sredanović: *Književno-scenski odgoj i obrazovanje mladih*, Školska knjiga, Zagreb, 1991., str. 79 i 131 i Ines Škuflić-Horvat: „Scensko stvaralaštvo učenika osnovnoškolske dobi”, *Hrvatski*, 2004., br. 1-2, str. 97-98.

IGROKAZ U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Igrokaz se u *Nastavnome planu i programu za osnovnu školu*¹⁵ u razrednoj nastavi javlja kao programski sadržaj nastavnoga područja književnosti i medijske kulture, a pojmove koji su povezani ili se mogu povezati s igrokazom nalazimo i u nastavnome području jezičnoga izražavanja (vidi tablicu 1).¹⁶ Iz očekivanih obrazovnih postignuća navedenih uz promatrane programske sadržaje razvidno je da su igrokaz i elementi igrokaza zastupljeni na razini prepoznavanja, imenovanja, doživljavanja i stvaranja (vidi tablicu 1).

Tablica 1. Igrokaz i elementi igrokaza zastupljeni u Nastavnome planu i programu od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole

Programski sadržaji (teme i ključni pojmovi)	Obrazovna postignuća
Prvi razred: KNJIŽEVNOST Lutkarski igrokaz Ključni pojmovi: igrokaz, pozornica, gledalište	spoznati i doživjeti (receptcija) kraće igrokaze, stilski i sadržajno primjerene djetetu; razlikovati igrokaz kao tekst namijenjen izvođenju na pozornici
MEDIJSKA KULTURA Lutkarska predstava Ključni pojmovi: lutkarski igrokaz, pozornica, gledalište	doživjeti lutkarsku predstavu; navesti glavne likove; oživjeti scensku lutku; izvesti kraći ulomak igrokaza
Drugi razred: KNJIŽEVNOST Igrokaz Ključni pojmovi: igrokaz, glumac, uloga, gluma	ostvarivanje igrokaza primjerenih učeniku; u izvedenome igrokazu razlikovati glumca, ulogu i glumu
MEDIJSKA KULTURA Kazalište Ključni pojmovi: kazališna predstava, pozornica, gledalište	primati (receptcija) nekoliko primjerenih kazališnih predstava (prema mogućnosti); razlikovati kazališnu predstavu od filma; razlikovati pozornicu od gledališta

¹⁵ *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 2006.

¹⁶ U već spomenutom članku Ines Škuflić-Horvat prikazani su elementi dramskoga odgoja u prijašnjem *Nastavnome planu i programu za osnovnu školu*, koji je bio u uporabi od 1999. do 2006., str. 91-94.

Programski sadržaji (teme i ključni pojmovi)	Obrazovna postignuća
JEZIČNO IZRAŽAVANJE Izražajno čitanje (interpretativno) Ključni pojmovi: izražajno čitanje	glasno čitati ulomke svakoga obrađenoga književnoumjetničkoga teksta; obratiti potrebnu pozornost na govorne vrjednote jezika
Treći razred: KNJIŽEVNOST Ključni pojmovi: nema ih	
MEDIJSKA KULTURA Ključni pojmovi: nema ih	
JEZIČNO IZRAŽAVANJE Čitanje po ulogama Ključni pojmovi: čitanje po ulogama	izražajno glasno čitati dramski tekst (igrokaz) poštujući vrjednote govorenoga jezika; sudjelovati u dramskim improvizacijama
Četvrti razred: KNJIŽEVNOST Književne vrste Ključni pojmovi: igrokaz	imenovati i razlikovati osnovna obilježja igrokaza
MEDIJSKA KULTURA Ključni pojmovi: nema ih	
JEZIČNO IZRAŽAVANJE Izražajno čitanje Ključni pojmovi: rečenična intonacija, rečenični naglasak	izražajno čitati i razumjeti pročitano; glasno čitati poštujući rečenični naglasak i intonaciju te ostale vrjednote govorenoga jezika

Igrokaz kao sadržaj u nastavi književnosti i medijske kulture pruža višestruke mogućnosti za poticanje učenikova govornoga izražavanja. Od interpretacije do izvođenja igrokaza kod učenika se razvija čitanje u sebi i glasno čitanje, izražajno čitanje, čitanje po ulogama, pričanje, pre-pričavanje, opisivanje, raspravljanje, usmena dramatizacija. Čitanjem po ulogama razvija se osjetljivost za logičku i emocionalnu izražajnost dramske riječi.¹⁷ Učenici prvo izaberu lik iz igrokaza s kojim se žele poistovjetiti, obrazlažu razloge zbog kojih su izabrali upravo taj lik, analiziraju njegov govor, ponašanje i raspoloženje, opisuju izgled te određuju

¹⁷ Usp. Dragutin Rosandić: *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 535.

kakav je njegov odnos prema drugim likovima. Nakon čitanja igrokaza po ulogama i zapamćivanja teksta slijedi priprema za dramatizaciju, odnosno scensko oblikovanje. Učenici se postavljaju u ulogu glumaca, redatelja i scenografa. Usmeno opisuju kako zamišljaju pozornicu i likove, određuju odnose među likovima, opisuju njihove geste, mimiku i pokrete. Usmena dramatizacija – izvedba pred drugim učenicima potiče jasan izgovor, ekspresivnu uporabu govora i razvija komunikacijske vještine. Igrokaz je prikladan način da učenici nauče kako se točno i jasno izgovorenim rečenicama najlakše sporazumijevamo. Govorimo li nejasno, naše poruke, misli i osjećaje drugi ne će razumjeti.

Učenici koji ne sudjeluju u izvedbi igrokaza uče se aktivnom slušanju drugih, što je preduvjet dobre komunikacije. Tako se razvija i kultura ponašanja pri slušanju sugovornika. U ulozi promatrača oni ocjenjuju govor glumaca, kretanje na sceni i način izvođenja, te biraju najbolju izvedbu obrazlažući svoj izbor. Nakon izvođenja igrokaza učenici-glumci i učenici-promatrači raspravljaju o izvedbi.

Odgledani igrokaz ili kazališna predstava može biti snažna motivacija učenicima za stvaranje vlastitoga igrokaza, a također pruža prilike za govorno izražavanje. Učenici se potiču na izražavanje doživljaja, imenovanje prostora i vremena događanja, na uočavanje osobina likova i dramskoga sukoba,¹⁸ te na izricanje kritičkoga stava o glumcima i njihovoj interpretaciji uloga.

Kao lingvometodički predložak igrokaz je zbog svojega dijaloškoga karaktera osim za čitanje po ulogama i izražajno čitanje vrlo prikladan i za usvajanje drugih pojmova u nastavnome području jezičnoga izražavanja koji se odnose na sporazumijevanje i govornu komunikaciju. U prvome razredu to su pojmovi slušanje i govorenje, razgovor, pitanje i odgovor. Od samog početka naime u nastavu se uvode dijaloški oblici izražavanja koji potiču djetetovu maštu, sposobnost uživanja u uloge i situacije te emocionalno nijansiraju govor.¹⁹ To su razgovorne igre, igre personifikacije, igre zamišljanja, igre pitanja i odgovora, oponašanje zvukova iz prirode, igre predstavljanja. Pronalaze se i oponašaju dijaloške situacije iz svakodnevnoga života: u trgovini, u restoranu, na

¹⁸ Glede dramskoga sukoba valja podsjetiti na zahtjev koji pred lutkarsku igru što je izvodi odrasla osoba za djecu postavlja Vlasta Pokrivka: „(...) zaplet ne proizlazi iz grubih sukoba lutaka, (...) svi elementi lutkarske improvizacije osciliraju od čistog lirizma do punog humora” (Vlasta Pokrivka: *Dijete i scenska lutka*, Školska knjiga, Zagreb, 1980., str. 42).

¹⁹ Usp. Dragutin Rosandić: *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 509.

tržnici, kod liječnika, na rođendanu i sl. Takvim vježbama učenici obogaćuju rječnik, oblikuju rečenice, razvijaju kulturu ophođenja i slušanja sugovornika te pravilno oblikuju poruke. U drugome razredu igrokaz je prikladan za usvajanje pojmova govornik, sugovornik i telefonski razgovor, u trećem razredu za prepoznavanje, razlikovanje i stvaranje monologa i dijaloga, te za usvajanje pojmova sporazumijevanje, razgovor, samostalni govor i poruka, dok je u četvrtome razredu prikladan za usvajanje pojmova govorno i negovorno sporazumijevanje. Uvježbavanjem primjerenih igrokaza te samostalnim oblikovanjem i izvedbom kraćih monologa i dijaloga učenici se osposobljavaju za tečno i suvislo govorenje, za tonsko oblikovanje izgovornih cjelina i rečenica, za ovladavanje rečenicom intonacijom, za iskorištavanje govornih vrijednota jezika te uočavaju ulogu neverbalne komunikacije kao važne sastavnice u prenošenju poruka.

Kao lingvometodički predložak igrokaz je također vrlo pogodan za usvajanje i uvježbavanje jezičnih sadržaja. Za prepoznavanje i razlikovanje izjavnih, upitnih i uskličnih rečenica za učenike prvoga razreda prikladni su primjerice šaljivi igrokazi Jadranke Čunčić-Bandov *Slon i bubamara*²⁰ i *Igre sa zmajevima (To nisi ti, to sam ja!)*.²¹ U dijalogu se izmjenjuju izjavne, upitne i usklične rečenice pa su ti igrokazi izvrstan poticaj i za uvježbavanje njihova izgovora, dok je u drugom i trećem razredu za to prikladan igrokaz Nade Zidar-Bogadi *Prodavaonica na kraju grada*.²² U drugome razredu učenicima se mogu ponuditi igrokazi u kojima je dramski sukob istaknut jesnim i niječnim rečenicama, kao što je to u igrokazima već spomenute Jadranke Čunčić-Bandov *Ovan i jarac* i *Tikva i miš*.²³ Igrokaz Staše Jelić *Mačak, pjetic i lija*,²⁴ u kojem lijina pjesma obiluje umanjenicama, prikladan je za usvajanje toga pojma predviđenoga za obradu u trećem razredu, te može poslužiti kao poticaj za pravilan izgovor i pisanje glasova č i ć u sufiksima za tvorbu umanjeni-

²⁰ U knjizi Jadranke Čunčić-Bandov: *Šale, trice, zvrndalice*, Alfa, Zagreb, 1999., str. 13.

²¹ U knjigama Jože Skoka: *Zbornik igrokaza*, Školska knjiga, Zagreb, 1980., str. 26 i Milana Čečuka, Jadranke Čunčić-Bandov, Željke Horvat Vukelja, Zlate Kolarić Kišur: *Igrokazi*, ABC naklada, Zagreb, 2001.

²² U knjizi Zvonimira Diklića, Dubravke Težak i Ive Zalara: *Primjeri iz dječje književnosti*, DiVič, Zagreb, 1996., str. 340-341.

²³ U knjizi Jadranke Čunčić-Bandov: *Šale, trice, zvrndalice*, Alfa, Zagreb, 1999., str. 44-45 i str. 55.

²⁴ U knjigama Jože Skoka: *Zbornik igrokaza*, Školska knjiga, Zagreb, 1980., str. 28-34 i *Razigrane riječi*. *Zbornik igrokaza*, Školska knjiga, Zagreb, 1994., str. 57-62.

ca (-ić, -čić, -čica) i glasovnih skupina *ije/je/e/i* u češće rabljenim umanjenicama.

Igrokaz prema tome nije samo poticaj govornom izražavanju učenika: on od prvoga razreda njeguje njihov usmeni izraz i unaprjeđuje učenikovu govornu komunikaciju. Njime se mogu uvježbavati gramatički i pravogovorni sadržaji, a leksičke vježbe, koje su neizostavni dio u obradi igrokaza, obogaćuju učenikov uporabni rječnik; sve to u konačnici pridonosi osposobljenosti učenika za praktično služenje hrvatskim jezikom.

Igrokaz kao vid produktivnoga učeničkoga stvaralaštva javlja se tada kad su učenici u prilici sami osmišljavati dijaloge ili o okvirno dogovorenoj temi ili kad sami stvaraju igrokaz.²⁵ U prvom slučaju mogu nastati stvaralačke igre književnim vrstama koje se ostvaruju dramatizacijom literarnoga predloška nakon interpretiranoga književnoga teksta. U drugom slučaju učenici osmišljavaju igrokaz od izbora teme do izvedbe. Iako je kod učeničkoga stvaralaštva, pa tako i kod stvaranja igrokaza, naglasak na procesu, a ne rezultatu, ipak kakvoća ostvarenoga upućuje na predan rad učitelja koji dramskom izrazu posvećuje stalnu pozornost tijekom cijele školske godine, a ne pristupa mu kao jednokratnom sadržaju što se ostvaruje obradom nekoliko igrokaznih tekstova. Stoga takvi učenički uradci učitelju ujedno mogu biti i povratna informacija o učenikovu napretku. Navedeno potkrjepljujemo primjerima učeničkoga stvaralaštva: dvama igrokazima nastalima nakon obrade lektire *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić.

²⁵ Produktivnu i reproduktivnu djelatnost koju obuhvaćaju dramske igre obrazlaže Ivanka Kunić: „Produktivni (stvaralački) oblici izražavanja su izvorni oblici”. Tu se, između ostaloga, uvrštavaju razgovorne igre (improvizacija govornih situacija, zamišljeni monolog, dijalog), samostalno stvaranje dijaloga, samostalno razvijanje dramske radnje stvaranjem zapleta, vrhunca i raspleta, dramatizacija umjetničkoga teksta unošenjem novih elemenata. „Reproduktivni oblici izražavanja utemeljeni su na gotovom tekstu ili scenskom djelu” (Ivanka Kunić: *Kultura dječjeg govornog i scenskog stvaralaštva*, Školska knjiga, Zagreb, 1990., str. 51-52).

Igrokaz: Snaha Trnoružica

Domaći: Dobra večer, bako!

Baka: Dobro došli, mali vragolnici.

Snaha: S kim pričam vraga bako?

Baka: Došli vrazi snahu, traže neko blago.

Sin: Ne budali majko, kakvi vrazi, kakvo blago.

Baka: Kažu sinko da je u ognjištu blago.

Snaha: (znatiželjno) Pogledat ću rado kakvog u ognjištu ima blago.

Snaha dođe blizu ognjišta, a domaći rasplamsaju vatrene rakete koje puku u snahu daleko u svemir.

U svemiru se snaha pretvori u Trnoružicu.

Trnoružica se raketom vrati u zračani dvorac u kojem su je nakon dugih godina traženja pronašli sin,

Baka i Domaći. Na sretni i veseli način nestala je zla snaha.

Anamarija Šarić, 4. razred OŠ Spinut, Split
Igrokaz Snaha Trnoružica – stvaralački rad

Igrokaz: Nova snaha

Domaći posjedali na ognjište, a baka im govori.

Baka: Domaći, domaći! Hajdemo opet plesati i ružne misli izbrisati.

Domaći: Domaći smo mi i domaćinima ćemo sve ugoditi. Samo pazi bako da ne dođe snaha i sve upropasti!

(Baš u tome trenutku uđe snaha)

Snaha: Što je ovo? Gdje je gozba, zaplesati moramo jer noć se spušta.

Baka i Domaći: (u isti glas) Mi ne možemo vjerovati!

Snaha se odriješila svih svojih grijeha.

Sve joj kameno postalo mekano.

Snaha: Odlučila sam prestati s onim glupostima i evo me tu. Počela sam proizvoditi bombone 505 s otkom i uživam u tome.

Domaći: Snaha, a zašto prije nisi bila bolja?

Snaha: Eh, taj odgovor znade samo moja volja.

Mia Ledina

Mia Ledina, 4. razred OŠ Spinut, Split
Igrokaz Nova snaha – stvaralački rad

Poticaj za stvaranje igrokaza *Snaha Trnoružica* i *Nova snaha* učenice su pronašle u bajci *Šuma Striborova*. U *Snahi Trnoružici* elementi igrokaza očituju se u zamišljenom dijalogu likova bake, Domaćih i snahe, u izboru priloga *znatiželjno* kojim se upućuje na način govora lika i u primjeni konvencija pisanja koje nalažu da se takve riječi navedu u zagradama. Naznačen dramski sukob motiviran snahinim karakterom pokazuje duboko razumijevanje pouke bajke, dok riječi kojima se snaha obraća baki (*vražja babo; ne budali, majko*), a baka Domaćima (*mali vragolančići*) upućuju na snažnu recepciju jezičnostilskoga sloja *Šume Striborove* koju učenica stvaralački izražava govornom karakterizacijom likova. Obrat i završetak doneseni su pripovijedanjem. Za razliku od toga uradak *Nova snaha* u cijelosti je oblikovan kao igrokaz. Pripovjedač najavljuje dramsku situaciju koja se ostvaruje dijalogom likova bake, Domaćih i snahe. Igra riječi i pronađene rime funkcionalno su upotrijebljeni u razvoju dramske radnje: u uvodu (*Hajdemo opet plesati i ružne misli izbrisati; Domaći smo mi i domaćinima ćemo sve ugoditi*), u naglom obratu (*Srce joj kameno postalo mekano*), u završetku (*Snaho, a zašto prije nisi bila bolja?; Eh, taj odgovor znade samo moja volja*), dok na izražavanje emocionalnih stanja likova – bojazni, začuđenosti i iznenađenosti upućuje izmjena izjavnih, upitnih i uskliknih rečenica. I u jednome i u drugom uratku ima naznaka rado obavljena zadatka. U prvome to je potreba za dodatnim likovnim izražavanjem, u oba – igrivost kojom je motivirana snahina preobrazba: u svemiru dolazi do pretvorbe zločeste snahe u dobru Trnoružicu, odnosno snaha je postala dobra zato što je počela proizvoditi bombone 505 s crtom.

DIJALOŠKE I MONOLOŠKE IGRE I DRAMSKE IMPROVIZACIJE U NASTAVI DRUGIH PREDMETA

Igre slijede isti obrazac: učenici se uživljavaju u dodijeljene im uloge, a tema razgovora okvirno je dogovorena u skladu s nastavnim sadržajima. Učenicima mlađe školske dobi osobito su bliske igre koje osim uživljavanja traže i oživljavanje, to jest igre zasnovane na personifikaciji. Ne treba zanemariti ni ulogu humora koji se takvim igrama potiče. Pritom su elementi humora izraženiji što je pojam koji treba oživjeti apstraktniji. Navodimo nekoliko primjera takvih igara primjenjivih u različitim predmetima, a koji ujedno mogu potaknuti učitelje na smišljanje sličnih igrovnih situacija:

- u nastavi matematike

Prvi razred. Zbrajanje, oduzimanje i uspoređivanje brojeva. Uloge: različiti brojevi. Sudjeluju svi učenici. Broj je pričvršćen na štapiću, a svaki učenik predstavlja jedan broj. Razgovor vode dva ili nekoliko učenika. Predstavljaju se kao brojevi, uspoređuju vrijednosti brojeva, zbrajaju se i oduzimaju, a rezultat traže među drugim učenicima – brojevima. Nakon igre u nastavnom razgovoru učitelj vodi učenike do zaključka: da bi se usporedili, zbrojili ili oduzeli, brojevi ne mogu jedan bez drugoga.

Prvi razred. Uvođenje pojma brojevnice. Uloge: različiti brojevi. Razgovor vodi nekoliko učenika. Opisuje se (*ja sam najmanji, ja sam najveći*) i raspoređuju stvarajući niz brojeva.

Drugi razred. Uvježbavanje djeljivosti brojeva. Uloge: parni i neparni brojevi. Pri množenju i dijeljenju parni se brojevi hvale da se mogu podijeliti s brojem dva, dok neparni to ne mogu, ali se mogu podijeliti s nekim drugim brojevima. Nakon igre učitelj vodi učenike do zaključka da su svi parni brojevi djeljivi s brojem dva.

- u nastavi prirode i društva

Prvi razred. Djelatnici u školi. Uloge: učitelj, ravnatelj, knjižničarka, spremačica i drugi. Učitelj s učenicima prvo razgovara o tome što ti djelatnici rade, a nakon toga učenici razgovaraju s motrišta uloge koju izaberu.

Drugi razred. Ponavljanje obilježja vremena u određenom godišnjem dobu. Uloge: četiri godišnja doba i dijete. Godišnja doba trebaju predstaviti sebe kao da su njihova obilježja najbolja, a dijete ima zadaću pomiriti ih u njihovoj svađi. Primjer učeničkoga razgovora:

Jesen: *Ja sam jesen. Moje boje su najljepše. Moji plodovi su najsladši.*

Proljeće: *Kako to možeš reći? Zar nisu moje boje najljepše? A tek mirisi i zvukovi? Cijela priroda tada se budi.*

Zima: *Ali ja vam donosim najviše darova, a cijela obitelj je na okupu. Blagujemo i odmaramo se na praznicima.*

Ljeto: *Ti ćeš mi govoriti o praznicima!? Moji su praznici najtopliji, najduži i najveseliji.*

Dijete: *Smirite se, čekajte! Ja volim i praznike, i slatke plodove, i boje i mirise i uživam u svakome od vas.*

Navedeni razgovor nastao je u integriranome danu. Na satu hrvatskoga jezika učenici su osmislili i zapisali razgovor (skupinski

rad), na satu prirode i društva svaka je skupina dramatizirala razgovor pred razredom, na satu glazbene kulture učenici su pjevali naučene pjesme o godišnjim dobima, a na satu likovne kulture oslikavali godišnje doba po izboru ostvarujući kontrast boja.

Treći razred. Vrste prijevoznih sredstava. Uloge: četiri prijevozna sredstva. Učenici se predstavljaju pitalicom, a drugi učenici trebaju odgonetnuti tko predstavlja koje prijevozno sredstvo, primjerice:

Zrakoplov: *Tko sam ja? Jako sam velik. Imam krila. Sa mnom možete najbrže stići do Zagreba, Rima ili Beča. Moj najbolji prijatelj je pilot, a moje goste poslužuje stjuardesa. Kad polijećem ili slijećem, pista u zračnoj luci svijetli poput božićnog drvca. Djeco, poletite sa mnom, budite moji gosti!*

Autobus: *Tko sam ja? Mene ljudi najviše vole. Najčešće se sa mnom voze. Da mogu letjeti, poveo bih vas u Ameriku. Ali, ne mogu! Da mogu ploviti, odveo bih vas na Brač. Ali, ne mogu! Zato vas cestama i cestica-ma mogu odvesti do udaljenih gradova i sela. Budite moji gosti, vozač će vas voziti, a konduktter pregledati putne karte. Čekam vas na peronu broj 2!*

Vlak: *Tko sam ja? Nemam krila, ali sam najdulji. Kad poželim putovati, zamolim tračnice da mi pokazuju put. Bez strojovođe nikuda ne idem. On mi je najbolji prijatelj. Poželite li sa mnom do Zagreba, dođite na kolodvor i kupite putnu kartu. Putujete li u udaljene krajeve? Ne brinite! U mojim prostorijama možete i prespavati. Želim vam ugodnu vožnju!*

Brod: *Tko sam ja? Meni ne treba ni cesta, ni tračnice ni pista. More i rijeka moj su dom. Kormilar, kapetan i mornari brinu o svim mojim problemima. Samo se prepustim valovima i prevezem putnike na udaljene otoke. Ne volim jaku buru ni jako južno. Tada rado ostanem u luci. Djeco, uživajte ploveći sa mnom!*

Treći i četvrti razred. Ponavljanje obilježja zemljopisnih krajeva. Uloge: turistički vodič, turisti. U 3. razredu turistički vodič drugim učenicima – turistima predstavlja svoj grad i županiju i odgovara na njihova pitanja; u 4. razredu vodi ih po cijeloj Hrvatskoj.

- u nastavi likovne kulture

Prvi razred. Motivacijski razgovor o bojama. Uloge: tri osnovne boje – crvena, plava i žuta boja. Boje se predstavljaju, kazuju što su obojile u prirodi, kako bi izgledao svijet da ih nema i što mogu zajedno napraviti kad se pomiješaju.

Drugi razred. Kontrast crta. Uloge: četiri crte – ravna, zakrivljena, otvorena, zatvorena. Crte se predstavljaju, kazuju što svaka može, te kako mogu pomoći učeniku u stvaranju crteža i kako mu mogu pomoći u matematici.

- u nastavi glazbene kulture

Drugi i treći razred. Motivacija za slušanje glazbe. Uloge: Mozart i Vivaldi. Igra se ostvaruje monološki. Prethodi slušanje priča o skladateljima Mozartu i Vivaldiju, slušanje njihove glazbe i nastavni razgovor kojim učitelj nastoji približiti učenicima na njima primjeren način navedene glazbenike: Što mislite, kakav je dječak bio Mozart, a kakav Vivaldi na osnovi odslušanih skladbi? Učenici su o Mozartu, između ostalog, kazali: bio je *vragolast, razigran, nestašan, sigurno je stalno bio u dvoru, volio se igrati*, a o Vivaldiju: *sigurno je bio mirniji i poslušniji, uživao je u prirodi*. Nakon pripreme slijedi dramska improvizacija: učenici se uživljavaju u ulogu skladatelja te kao Mozart ili Vivaldi kazuju drugima kako je nastala njihova glazba.

Treći razred. Zavičajna glazbena baština. Uloge: mandolina i tamburica. Igra se ostvaruje monološki. Svako se glazbalo predstavi, priča o sebi, kazuje iz kojega je hrvatskoga kraja i u kojem orkestru svira (tamburaški, mandolinski). Predstavljanje glazbala učitelj popratni odgovarajućom glazbom, primjerice: *Ja ovako zvučim* (glazbena dionica mandoline, odnosno tamburice).

U razrednoj se nastavi pružaju raznovrsne mogućnosti za primjenu dijaloških i monoloških igara, dramskih improvizacija i/ili igrokaza. Na neke smo od njih nastojali svratiti pozornost u ovom radu.

LITERATURA

- Diklić, Zvonimir, Težak, Dubravka, Zalar, Ivo: *Primjeri iz dječje književnosti*, DiVič, Zagreb, 1996.
- Kermek-Sredanović, Mira: *Književno-scenski odgoj i obrazovanje mladih*, Školska knjiga, Zagreb, 1991.
- Kunić, Ivanka: *Kultura dječjeg govornog i scenskog stvaralaštva*, Školska knjiga, Zagreb, 1990.
- *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 2006.
- *Rječnik hrvatskoga jezika*, ur. Jure Šonje, Hrvatski leksikografski zavod „Miroslav Krleža” i Školska knjiga, Zagreb, 2000.
- Rosandić, Dragutin: *Metodika književnoga odgoja*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Pokrivka, Vlasta: *Dijete i scenska lutka*, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
- Skok, Joža: *Zbornik igrokaza*, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
- Škuflić-Horvat, Ines: „Scensko stvaralaštvo učenika osnovnoškolske dobi”, *Hrvatski*, 2004., br. 1-2, str. 83-98.

CLASS SCHOOL SKETCH

Abstract

Class playing games are the commonest form in drama education. Due to its spoken discourse character, it is seen as most suitable for encouraging pupils' oral expression and creativity. Although the dramatic education is primarily performed in the Croatian language classes, options for dialogic and monologic plays and dramatic improvisations are open to other subject classes as well.

Key words: sketch, encouraging pupils' oral expression, encouraging pupils' creativity.